

УДК 811.161.2'42'373.43

DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.22.2024.11>

ПОЛІТОНІМИ-НЕОЛОГІЗМИ В ЛЕКСИКОНІ УКРАЇНСЬКОГО ПІДПІЛЛЯ 20-х рр. XX ст.: ЛІНГВОКОГНІТОЛОГІЙНИЙ ВИМІР

Яремко Я. П., Сеньків С. С.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

У статті на основі актуалізованого політичного словника 20-х років XX ст. окреслено генезу українського підпільного руху, історичне значення Української військової організації (далі – УВО) в національно-визвольних змаганнях за Українську Самостійну Соборну Державу. Шляхом когнітивно-дискурсного підходу наświetлено потужну неологізацію словникового складу аналізованого періоду передусім завдяки термінам-політонімам як мовну реакцію на екзистенційні виклики міжвоєнної доби. Позаяк епіцентром українського підпілля у 20-х, а згодом у 30-х – 50-х рр. XX ст. був Львів, наголошено, що саме він був рушієм і фільтром тогочасних лексичних інновацій, кристалізації прагматичної (конотативної, емотивної, імплікативної) семантики політонімів-неологізмів. Лінгвокогнітологічний вимір політичного лексикону уможливив осмислити феномен постання УВО як спадкоємиці Армії УНР і репрезентанта українського підпільного руху, простежити взаємодію тогочасних позамовних і мовних чинників в триаді «національна свідомість – національна теорія – національна мовна картина світу», а саме осмислити феномен постання української підпільної політичної сили – УВО, яка продовжила національно-визвольну боротьбу за Українську Державу. В умовах міжвоєнної польської окупації українська політична думка в Галичині набувала нових сенсів, стимулюючи поповнення й урізноманітнення політичного лексикону, словотворчих та стилістичних засобів. Вона відбивала ті зміни, які відбувалися в громадському й політичному житті галицького українства, його свідомості. Саме завдяки діяльності УВО в український політичний дискурс в аналізований період увійшла ідея-концепт УКРАЇНСЬКА САМОСТІЙНА СОБОРНА ДЕРЖАВА. Саме УВО у свідомості української молоді прищепила державотворчий імператив: «Здобудеш Українську Державу або згинеш в боротьбі за неї». Майже через століття проскрибовані політоніми актуалізовано в сучасній лексикографічній праці «Лексикон львівський: поважно і на жарт» (2000), що джерельною базою, реєстром слів, їх опрацюванням вкорінена у західноукраїнську мовну практику.

Ключові слова: словниковий склад мови, семантика, запозичення, політичний словник, лексична неологізація, лексичне значення, прагматичне значення, мовні і позамовні чинники, український підпільний рух, лінгвокогнітологічний вимір.

Yaremko Ya. P., Senkiv S. S. Polytonyms-neologisms in the lexicon of the Ukrainian underground of the 20s of the XX century: linguistic and cognitive dimension. The article, based on the updated political vocabulary of the 1920s, outlines the genesis of the Ukrainian underground movement and the historical significance of the Ukrainian Military Organization (hereinafter – UVO) in the national liberation struggle for the Ukrainian Independent State. Using the cognitive discourse approach, the author highlights the powerful neologization of the vocabulary of the analyzed period, primarily due to the use of polytonyms as a linguistic response to the existential challenges of the interwar period. Since Lviv was the epicenter of the Ukrainian underground in the 20s, and later in the 30s–50s of the XX century, it is emphasized that it was the engine and filter of lexical innovations of that time, the crystallization of the pragmatic (connotative, emotive, implicative) semantics of polytonyms-neologisms. The linguistic and cognitive dimension of the political lexicon made it possible to comprehend the phenomenon of the emergence of the UVO as the successor to the UPR Army and a representative of the Ukrainian underground movement, it made it possible to trace the interaction of the then extra-linguistic and linguistic factors in the triad “national consciousness – national theory – national linguistic picture of the world,” namely, to comprehend the phenomenon of the emergence of the Ukrainian underground political force, the UVO, which continued the national liberation struggle for the Ukrainian state. In the context of the interwar Polish occupation, Ukrainian political thought in Galicia acquired new meanings, stimulating the replenishment and diversification of the political lexicon, word-formation, and stylistic means. It reflected the changes that took place in the social and political life of Galician Ukrainians and their consciousness. It was thanks to the activities of the UVO that the idea of the Ukrainian Independent Unified State entered the Ukrainian political discourse during the period under review. It was the UVO that instilled the state-building imperative in the minds of Ukrainian youth: “You will gain the Ukrainian state or perish in the struggle for it”. Almost a century later, the polytonyms were updated in the modern lexicographical work “Lviv Lexicon: Respectfully and as a Joke” (2000), which is rooted in Western Ukrainian language practice with its source base, register of words, and their elaboration.

Key words: vocabulary, semantics, borrowing, political vocabulary, lexical neologization, lexical meaning, pragmatic meaning, linguistic and extra-linguistic factors, Ukrainian underground movement, linguistic and cognitive dimension.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Очевидною тенденцією в сучасних

семантичних студіях є антропоцентричний підхід (від грец. *άνθρωπος* ‘людина’ і лат. *centrum* ‘центр’) до трактування мовних явищ. У проєкції на тему нашої наукової розвідки він дає змогу відновити в лінгвокогнітологічному вимірі знакові, але донедавна штучно замовчувані чи спотворені сторінки української історії. Це стосується, зокрема, історії політичних рухів в Галичині першої половини ХХ ст., а в цьому контексті Української військової організації (УВО) – нелегальної структури, що вважала себе спадкоємицею Армії УНР й діяла на західноукраїнських землях у 1920-х – на початку 1930-х рр. Про цю політичну силу немає жодної згадки в науково-документальному виданні «Реабілітовані історією», що, як зазначено в анотації, покликане служити «відновленню історичної справедливості, ґрунтовному висвітленню трагічних подій в історії України, поверненню їй незаслужено забутих імен., вшануванню тих, хто боровся за свободу і незалежність України» [2, 5]. Відсутність відомостей про УВО, історіографічна неповнота джерельної бази, тенденційність трактування історичних фактів у виданні, що репрезентоване як «енциклопедія», диктує потребу науково об’єктивно, без симптомів історичної амнезії реабілітувати цю українську підпільну структуру – як у мовному, так і позамовному аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасний політичний словник, зокрема суспільно-політична термінологія, часто привертала увагу дослідників, серед яких – А. Бурячок, Т. Панько, О. Сербенська, Н. Лужецька, М. Паночко, Я. Яремко та ін. Різні за обсягом, змістом, методологічними і методичними підходами термінознавчі студії так чи так насвітлювали розвиток національної політичної картини світу. Зокрема, лінгвополітологічний аспект становлення українського підпілля 20-х рр. ХХ ст. окреслено в наукових розвідках Я. Яремко і Н. Лужецької [6; 7]. Однак лінгвістична характеристика національної політичної картини світу дотепер не поширювалася на дослідження генези українського підпільного руху, репрезентантом якого є Українська військова організація. Тож комплексна (історична, лінгвополітологічна, прагмалінгвістична) оцінка феномену УВО нині, в час екзистенційної російсько-української війни, набуває нових націософських сенсів.

Формулювання мети і завдань дослідження.

Мета наукової розвідки – шляхом лінгвокогнітологічного аналізу простежити неологізацію політичного словника 20-х рр. ХХ ст. як мовну реакцію на історичні виклики міжвоєнної доби, лінгвістично відновити культурно-історичний портрет українського підпілля аналізованого періоду. Сформульована мета передбачає реалізацію таких **завдань**: 1) через актуалізацію лексики українського підпілля 20-х рр. ХХ ст. осмислити феномен постанови нелегальної структури – Української військової організації; 2) на основі когнітивно-дискурсивного підходу оприявнити відчутну неологізацію політичного словника як мовну реакцію та історичні виклики міжвоєнної доби; 3) установити прагматичне

(конотативне, емотивне, імплікативне) наповнення політонімів-неологізмів в тогочасному мовно-культурному контексті.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Існує культурно-мовна закономірність, що в пору кардинальних політичних змін у суспільстві відбувається інтенсивна неологізація політичного словника. В культурно-історичному просторі Галичини 20-х років ХХ ст. загострилась проблема національної самоідентифікації як реакція українства на польську займанщину. На мовному рівні вона спричинила потік політонімів-неологізмів.

Національне позиціонування візуально виявляється, звісно, передусім в одязі, а саме – у його символічних атрибутах, що оприявнювали національну самоідентифікацію: в українців-галичан – *лев* (*левик*) (ЛЛ, 409–410), у поляків – *орел* (*оржелек*) (ЛЛ, 55). До прикладу, «кандидати львівського учительського семінара – як поляки, так і українці – відзначались ярким патріотизмом, який вони теж і на зовні об’являли в той спосіб, що поляки носили «оржелка», а українці жетонового «левика», а деякі ще й пацюркові гердани при кишенькових годинниках або й сорочки з вишиваним коміром...» (ЛЛ, 409–410). Названі символи – *лев* (*левик*) і *орел* (*оржелек*) асоціювалися передусім з недавніми військовими подіями, що сприяли виникненню символічних значень: *левик* ‘символ львів’янина-українця’ (ЛЛ, 409–410); *оржелек* ‘символ львів’янина-поляка’ (ЛЛ, 511).

Національну самоідентифікацію українця увиразнювали інші компоненти одягу: *гарасівка* ‘вузька орнаментована тканина стрічка (хлопці та чоловіки зав’язують під комір сорочки: від другої половини ХХ ст.; дівчата її використовують як прикрасу, перев’язуючи голову або вплітаючи у волосся)’ (ЛЛ, 182); *мазепинка* ‘шапка з відлогами (спочатку була форма одягу Січових стрільців, згодом її почали носити патріотично налаштовані українці)’ (ЛЛ, 430). Синергетику політонімів *гарасівка*, *мазепинка* можна пізнати з конситуації спілкування, у яку вони вплетені: «Тому о. проф. Бодянский остерегав українських вихованків, щоб вони були осторожні і не надто маніфестували своїх українських почувань «гарасівками», щоб були покірні, бо, мовляв, «лагідне теля дві корови ссе».

Але його семінаристи не хотіли бути «телятами», а повноправними громадянами, і тут доходило часто до конфліктів, а деяких з них навіть видалювали із семінара, мотивуючи, що такий кандидат «nie daje gwarancji lojalności w zowodzie» (ЛЛ, 183). «Вже пізніше, коли ми опинилися в університеті Яна Казимира, доходило не раз до бійок на палиці з ними, бо їх дуже дразнили наші «мазепинки» (ЛЛ, 430). Обурення політичних опонентів можна зрозуміти: сама назва-епонім *мазепинка* з прозорою внутрішньою формою і відповідною твірною основою (від *Мазепа*) нагадувала про державницькі устремління українців і, звісно, не могла подобатися тим, хто ці прагнення намагався насильницьки зруйнувати чи хоча б тишком-нишком, по-прислужницьки приглушити.

Відтак номінативний спектр *представників ворожого табору* досить різноликий і охоплює:

а) польських окупантів: *леґіоніст* 'польський військовий колонізатор', *шандар* 'польський жандарм';

б) таємних агентів: *хатрак* 'агент польської таємної поліції та служби безпеки', *конфідент* 'таємний агент, шпигун', *тайняк* 'поліцейний агент';

в) доморощених відступників: *москвофіл*, *угодовець*.

Кожен з виконавців дії, ясна річ, мав свою «вузьку спеціалізацію», що й зумовило різноманіття методів боротьби з українським підпіллям. Міжвоєнна стаття «Дещо про діяльність і плани УВО» констатує, що «...обишуки, арешти, провокування процесів, вживання провокаторів і практик, гідних большевицької чревичайки – це ті методи, що ними йшла та йде польська дефензива, польська влада й ціле польське громадянство проти тих, щодо яких було або є хоч би найменше підозріння, що вони приналежать до УВО» [5, 14].

З іншого боку політичних барикад бачимо *суб'єктів підпільної діяльності: увіст* 'член Української військової організації', *бойовик-революціонер*, *бойовик* 'член бойовки', *провідник* 'керівник, лідер', *зв'язковий*, *атентатник* 'людина, яка вчинила атентат'.

Становлення УВО як підпільної структури супроводжувалося виникненням найменувань (як власних, так і запозичених), пов'язаних зі сферою конспірації: *підпілля*, *розвідка*, *нелегал*, *криївка* 'таємний сховок', *конспірація*, *інтруз* 'непрошена особа; нишпорка, поліцейний донощик', *атентат* 'замах на життя (із політичних міркувань)'. Окрему підгрупу сформували назви засобів законспірованої інформації: *гасло* 'пароль', *бібула* 'нелегальна листівка, летючка', *летючка* 'екстрено випущений листок із короткою інформацією', *грипис* 'таємна записка', *ксива* 'заборонений лист до іншої камери; записка'.

Постійне протистояння українського підпілля з окупаційним режимом проникало в пласти народної мови, продукуючи у словниковому складі мови відповідні стійкі вислови. Фразеологія міжвоєнного періоду характеризується динамічністю, тематичною різноплановістю і антиокупаційним вектором. Вона охоплює: 1) назви військових дій підпільників: *зложити присягу* 'присягнути, поклястися' (ЛЛ, 312), *іти на перший огонь* 'бути попереду, очолювати' (ЛЛ, 504); 2) найменування законспірованих понять: *бити цинк* 'таємно повідомляти, давати знак' (ЛЛ, 784); *бити штемпи* 'ударом у стіну попереджати в'язнів сусідньої камери про небезпеку' (ЛЛ, 823); *на зелену границю* 'про нелегальний перехід кордону' (ЛЛ, 305); *бойовий фонд* 'грошовий фонд УВО-ОУН, який поповнювали внески членів та симпатиків' (ЛЛ, 101); 3) назви українських політичних маніфестацій: *Листопадова Панахида* 'відправа за полеглими Січовими стрільцями та героями визвольних змагань' (ЛЛ, 414).

До західноукраїнської фразеології міжвоєнного періоду увійшли ті найменування, що «подарувала» українському соціуму польська окупація: *недобрий*, як *шандар* 'про жорстоку, бездушну людину' (ЛЛ, 802); *побитий на кисле яблуко* 'фізично знівечений під час допитів'; *дзяд кальварійський* 'поліцейнт' (ЛЛ, 234). У мовну практику галичан увійшли також стійкі сполуки, запозичені під впливом польської

мови ще до міжвоєнного періоду: *бити в дах* 'військ. віддавати честь' (ЛЛ, 504); *наступити на гонор* 'образити, зневажити' (ЛЛ, 227) тощо.

Відчутно збагачували політичний словник тексти УВО, які популяризував пропагандистський відділ цієї підпільної структури. Він сприяв кристалізації власної політичної платформи, виробленню націє- і державотворчої ідеології міжвоєнної доби. Характерними для політичної прагматики аналізованого періоду стали позитивно марковані ідеологеми: *думка мільйонів*, *ідея мільйонів*, *воля у власній державі*, *свята боротьба*, *інтерес власної нації*, *загальний революційний зрив*, *боротьба за визволення нації*, де в епіцентрі боротьби – *український борець-революціонер*, *український бойовик-революціонер*. Усі названі словосполучення мали «працювати» на утвердження у свідомості українства базового концепту-ідеї – *Української Самостійної Соборної Держави*.

У масив словосполучень такого типу пропагандисти УВО часто вплітали успадковані українською мовою фраземи, які виконували передусім просвітницько-персуазивну функцію. Завдяки образному, фразеологічно забарвленому слову політичний текст, що ряснів ідеологемами, оживав, долав інерцію штапованої та заідеологізованої мови. Звернемо увагу на положення, що несе основне смислове навантаження програмної статті: «УВО є організацією, для якої тільки *інтерес Української Нації* є й буде вирішальним у її діяльності. Вона свідомо також, що в цій діяльності буде вона наражена на атаки й наклепи навіть з боку українців, і це таких, що за юдин *гріш* *служать чужим* і *ворожим* Українському Народові *інтересам*. До всіх них буде УВО ставитися й надалі як до «*сміття Варшави*» або «*грязі Москви...*» [5, 14]. З метою переконання та впливу на українське суспільство ідеологи УВО охоче використовують фразеологію, яка підсилює аргументацію й доступність політичної думки. У діапазоні використаних крилатих висловів впадають в око генетично різні, але концептуально спільні – Біблійне *служити за юдин гріш* і Шевченкове «*сміття Варшави*», «*грязь Москви*». У них чітко окреслено моральну відразу до політичних пристосуванців і готовність до спротиву будь-якій окупації – чи з боку Варшави, чи з боку Москви.

Умови українського підпілля, суворе дотримання конспірації стимулювали виникнення жаргонної лексики, різновидом якого є тюремний сленг. Була своя символіка і закономірність у тому, що в устах українського політичного в'язня *варшава* – це 'місце під нарами' (ЛЛ, 121). Звідси – й фразема *іти під Варшаву* 'лізти під нари спати' (ЛЛ, 121). Пор. вуличні фразеологізми довоєнного періоду: *Відень великий* 'приміщення в'язниці'; *Відень малий* 'камера попереднього ув'язнення' (ЛЛ, 152).

Самозрозуміло, далеко не всі здатні на жертвний чин в умовах підпілля, а ще – на іронічно-саркастичне сприйняття політичної дійсності, опинившись за тюремними мурами і зазнаючи постійного психологічного та фізичного тиску. Під цим кутом зору альтернативою тотальній несвободі була свобода волелюбного духу, що проривався через сміхове розмаїття жаргонної лексики. На думку дослідників,

функціонування жаргонного лексикону «насамперед пов'язане із потужною сміховою першоосновою, що є складником культури як такої та національної сміхової культури зокрема» [3, 11]. Культивування стоїчної поведінки, як відомо, було притаманне і пластовій організації, «для якої сміх у найтяжчих умовах був законом» [1, 13].

Щоб пересвідчитись у цьому, актуалізуємо спогади тогочасного молодого покоління. Вони насвітлюють реальну комунікативну поведінку учасників політичних подій – УВО чи ОУН. Коли майже після двомісячного Варшавського процесу (1936) п'ятьох учасників ОУН (Степана Бандеру, Миколу Лебеда, Ярослава Карпинця, Миколу Климишина, Богдана Підгайного) засудили на довічне ув'язнення, вони стали в'язнями «Святого Хреста»: гіркий іронічний смисл схований у назві тюрми, важчої за яку не було у цілій Польщі: «Нас везуть на «Святий Хрест», – сказав Бандера. На нього накиннулися з лайкою поліцаї, щоб не говорив, але він вперто ще докинув, що це найтяжча тюрма в Польщі. Я перший раз чув назву цієї в'язниці, – згадував пізніше один із провідних діячів ОУН, колишній член «Пласту» УВО Микола Климишин. – На мене це не зробило великого враження, бо я був приготований, що нам не буде солодко, але назва «Святий Хрест» дуже здивувала мене. Іронія, чи, може, знак Божий, на що нам надіятись тепер, – подумав я» [4, 71–72].

Навіть у психологічно загартованих українських підпільників тюрмна дійсність «Святого Хреста» викликала «пригноблююче враження» [4, 72]. У їхніх рефлексіях сполука «Святий Хрест» несе, окрім іронічного чи, точніше, саркастичного, навантаження ще й гнітючо-зловісне. Вслухаймося: «Так ми, сповнені різними думками, надвечір прибули до тюрми. По дорозі ми побачили в'язня зі «Святого Хреста». Він був закутий у грубі ланцюги, а за ним ішов з крісом [рушницею – Я.Я., С.С.], готовий до стрілу [пострілу – Я.Я., С.С.], сторож. Ланцюг був на обох ногах при стопах, але був досить довгий, і в'язень прив'язав собі його середину до пояса, щоб полегшити собі хід. За кожним рухом в'язня чути було брязкіт ланцюга. Ця картина зробила на нас пригноблююче враження. Та на рефлексії не було багато часу, бо ми під'їхали під залізом тяжко ковану браму» [4, 71–72].

У наведеному тексті основна комунікативна вага припадає на терміни: передусім кримінальні (*тюрма, сторож, закутий в'язень, грубі ланцюги*) і супровідні до них мілітарні (*кріс, готовий до стрілу*). Вони поєднані для відтворення типового портрета в'язня «Святого Хреста», де центр уваги зміщується на ключове слово *ланцюг* з його видовими конкретизаторами: *грубі ланцюги, ланцюг на обох ногах, досить довгий ланцюг, брязкіт ланцюга*.

Прагматичний потенціал того чи іншого політоніма, його потрійна (конотативна, емотивна, імплікативна) «обертональність» в реальному комунікативно-прагматичному полі превалює над основним, поняттєвим компонентом. Семантичну самореалізацію терміна увиразнює також конситуація спілкування, тобто фізичні, соціально-психологічні, часові та інші обставини комунікації, які кожен

мовець сприймає і відчуває по-своєму. Тому реальне семантичне наповнення *тут і вже* виходить за межі окресленого у словниках лексичного значення.

Попри щоденний тягар тюремних обставин, українські політичні в'язні залишалися відданими ідеї визвольної боротьби. Вона не дозволяла занепасти духом, бути життєлюбам у найтяжчих умовах, сприймати їх, за оцінкою підпільника, «по-своєму, з гумором» (СБ, 74). У жаргоновживанні цей гумор часто мав метафоричну оболонку: скажімо, «камера в'язня у «Святому Хресті» відповідно до «сакрального» імені закладу шанобливо називалася *келя*, а «дерев'яні підшви, до яких було прибите грубе полотно, яке прикривало перед стопи й пальці ноги» – *черевіки*; жаргонізм *оформити* означав «обстригти»: «Бандера увійшов до келії останній. Він найдовше начекався, щоб «оформити», й уже змерз, чекаючи на свою чергу. Коли він ступив на сходи, його «черевіки» поскакали вниз по сходах, як і кожному іншому. Він станув, усміхнувся й подивився на кожного з нас. Напевно, у нього було таке саме враження, як і в кожного з нас, але він не виявив того. Жартуючи, зійшов вниз, підніс свої капці, й ми зачали заміну своїх лахів, щоб хоч дібрати до величини. Так-то ми стали в'язнями «Святого Хреста»» (СБ, 74). Виокремлені в тексті метафоричні жаргонізми легко прочитуються, тому що в їх основі – загальноновживана лексика. Вона дала поштовх для поповнення цілого корпусу жаргонізмів, зафіксованих у «Лексиконі львівському»: *закопати* «ув'язнити (за доносом)» (ЛЛ, 278), *канарок* «військовий поліціянт» (ЛЛ, 343), *клявіш* (*клявіс*) «тюремник» (ЛЛ, 366).

Ідеться про лексико-семантичний спосіб словотворення, завдяки якому у лексичному складі відбуваються якісні перетворення. Шляхом вторинної лексичної номінації (метафоризації чи метомінімізації) наявні в мові слова отримують нові значення (вживання). До зафіксованих у словниках лексичних значень додалися переносні метафоричні вживання у низці українських жаргонізмів – як іменників: *куферок* «вул. бомба» (ЛЛ, 404); *кукурудза* «жандарм» (ЛЛ, 398), *черепаша* «підозріла непевна людина», *шандар* «жорстока, бездушна людина» (ЛЛ, 802), так і дієслів: *відгризатися* «давати відсіч» (ЛЛ, 151); *всипати* «зрадити, видати (зокрема, на допиті)» (ЛЛ, 281), *заломитися* «зізнатися на допиті» (ЛЛ, 281).

Термінізація загальноновживаної лексики збагатила і військовий лексикон підпільника-увіста. Потреба українського підпілля в нових засобах номінації стимулювала розвиток семантики у словах: *провід* «керівництво УВО», *драбинка* «послідовне структурування організаційної мережі УВО»; *кличка* «пароль», *слід* «наслідок підпільної діяльності», *шкідник* «той, хто не підтримував ідеологію УВО і ОУН». Семантичній неологізації сприяли поряд із метафоризацією метонімії найменування: *центр* «закопанна адреса у Львові, куди передавали і де аналізували зібрану розвідувальну інформацію», *поштова скринька* «законспіроване місце (крамниця, каса в банку, приймальня в лікаря чи адвокатській канцелярії, куди можна було зайти підпільнику-кур'єрові, не викликаючи до себе увагу»; *трийка*

‘низовий осередок УВО із трьох осіб’, *п’ятірка* ‘низовий осередок УВО із п’яти осіб’. Окремі назви набули подвійної переносної семантики: *цинк* став означати не тільки ‘таємний знак, попередження’, а й ‘револьвер’ (ЛЛ, 784).

Цікаво спроектувати політичну лексику 20-х рр. ХХ ст. на сучасний політичний словник, простеживши її стилістичне використання та лексикографічне опрацювання. Фактичний матеріал засвідчує: ціла низка політонімів знову стає надбанням українського політичного дискурсу і входить до складу актуалізованої лексики. Процес своєрідної лінгвістичної реабілітації охопив ті мовні одиниці, що позначають поняття ідеології УВО:

1) не зафіксовані найбільшими українськими лексиконами (СУМ): *тризуб, суверен, державність, незалежитися, увіст*;

2) не увійшли до реєстру СУМу і слова, які спорадично вживалися у текстах УВО і стосувалися понять і реалій, не сумісних з українською державністю: *москвофіл, полонофіл, хрунь, угодовець, запродатися, займанщина*;

3) отримали у лексикографічних працях радянського періоду стилістичні позначки (як правило, штучні, невивиправдані) – *застаріле, діалектне, розмовне, західне, рідковживане* тощо. Актуалізацію проскрибованих лексем спостерігаємо в сучасній лексикографічній пам’ятці «Лексикон львівський...», що джерельною базою, реєстром слів, їх опрацюванням вкорінена у західноукраїнську мовну практику: *вишколити* ‘натренувати, навчити’ (ЛЛ, 148); *вишкіл* ‘навчальний захід (курси, семінар, тренінг)’ (ЛЛ, 149); *вишколений* ‘добре вивчений, натренований’ (ЛЛ, 149); *запілля* – *військ.* ‘тил’ (ЛЛ, 286); *зверхник* ‘начальник’ (ЛЛ, 300); *кримінал* ‘в’язниця, тюрма’; *засуд*

‘вирок’ (ЛЛ, 292); *стійка* – *військ.* ‘пост, сторожа’ (ЛЛ, 702); *стійковий* – *військ.* ‘вартовий’ (ЛЛ, 702); *скоростріл* ‘кулемет’ (ЛЛ, 676); *заправа* ‘тренування вправ’ (ЛЛ, 287); *руханка* ‘фізична зарядка; гімнастика’ (ЛЛ, 657); *зрив* ‘повстання, бунт’ (ЛЛ, 319–320); *відступство* ‘відступництво’.

Висновки і перспективи дослідження. Умови українського підпілля спонукали до пошуку адекватних форм національно-визвольної боротьби, а в мовному аспекті – до адекватних засобів омовлення тогочасної політичної дійсності. Постійне протистояння української політичної сили з окупаційним режимом проникало в пласти народної свідомості, консолідуючи українство навколо ідеї Української Самостійної Соборної Держави, з одного боку, з іншого – збагачувало мовлення політично заангажованого галичанина передусім мілітарною термінологією, пов’язаною із діяльністю УВО (*бойовик, українська боївка, напад, атентат, експропріаційна акція*) та юридично-політичною, що відбивала перипетії судових процесів в українській і польській пресі (*поліція, поліцейний конвой, поліцейний агент, слідство, прокурор, адвокат, апеляція, присуд ‘вирок’, засуд ‘ув’язнення’, карний суд, український політичний в’язень* та ін.). Можна тільки уявити, наскільки різним, комунікативно девіативним було прагматичне (конотативне, емотивне, імплікативне) навантаження окреслених політонімів у тлумаченні представника окупаційної влади і його опонента в комунікативно-прагматичному полі – представника українського підпілля.

Перспективним видається подальший комплексний (історичний, лінгвополітологічний, лінгвокультурологічний, психолінгвістичний) аналіз феномену виникнення політичних рухів в Галичині міжвоєнної і післявоєнної доби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кук В. Генерал-хорунжий Роман Шухевич : головний командир УПА. Львів : Центр досліджень визвольного руху, 2005. 120 с.
2. Реабілітовані історією : у 27 т. Львівська область. Кн. 1 / обл. ред. кол.: І. З. Дерзко (голова), В. М. Савчак (заст. голови), М. Р. Литвин (заст. голови) та ін. Львів : Астролябія, 2009. 768 с.
3. Ставицька Л. Українська мова без прикрас. *Ставицька Л. О. Короткий словник жаргонної лексики української мови*. Київ : Критика, 2003. С. 9–18.
4. Степан Бандера : документи і матеріали (1920–1930 рр.) / упоряд. М. Посівнич. Львів : [б. в.], 2006. 248 с.
5. У.В.О. Видання Пропагандивного Відділу Української Військової Організації. [б. в.], 1929. 95 с.
6. Яремко Я. П. Сучасна політична термінологія : на перетині когніції та комунікації. Дрогобич : Посвіт, 2015. 436 с.
7. Яремко Я., Лужецька Н., Хоркавців І. Особливості політичного терміновживання в Галичині міжвоєнної доби. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. Дрогобич, 2022. С. 226–234.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

- ДУ – Довідник з історії України (А-Я) / за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. Вид. 2, доопр. і доповн. Київ : Генеза, 2001. 1135 с.
- ЛЛ – Лексикон львівський : поважно і на жарт / Н. Хобзей, К. Сімович, Т. Ястремська, Т. Дидик-Меуш. Вид. 2, доповн. і випр. Львів : Інститут українознавства імені І. Крип’якевича НАН України, 2012. 852 с.
- СУМ – Словник української мови : в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

REFERENCES

1. Kuk, V. (2005). Heneral-khorunzhyi Roman Shukhevych: holovnyi komandyr UPA [Roman Shukhevych: Chief Commander of the UPA]. Lviv: Tsentr doslidzhen vyzvolnoho rukhu [in Ukrainian].
2. Reabilitovani istoriiei u 27 t. Lvivska oblast. Kn. 1 / obl. red. kol.: I. Z. Derzhko (holova), V. M. Savchak (zast. holovy), M. R. Lytvyn (zast. holovy) ta in. Lviv: Astroliabiiia, 2009 [in Ukrainian].

3. Stavytska, L. O. (2003). Ukrainska mova bez prykras [The Ukrainian language without embellishment]. *L. O. Stavytska. Korotkyi slovnyk zhargonnoi leksyky ukrainskoi movy*. Kyiv: Krytyka, 9–18 [in Ukrainian].
4. Stepan Bandera: dokumenty i materialy (1920–1930 rr.) / uporiad. M. Posivnych [Stepan Bandera: documents and materials]. Lviv: [b. v.], 2006 [in Ukrainian].
5. U.V.O.: Vydannia Propahandyvnoho Viddilu Ukrainskoi Viiskovoi Orhanizatsii [Publications of the Propaganda Department of the Ukrainian Military Organization]. B.m.v., 1929 [in Ukrainian].
6. Yaremko, Ya. (2015). Suchasna politychna terminolohiia: na peretyni kohnitsii ta komunikatsii [Modern political terminology: at the intersection of cognition and communication]. Drohobych: Posvit [in Ukrainian].
7. Yaremko, Ya., Luzhetska, N., Khorokavtsiv, I. (2022). Osoblyvosti politychnoho terminovzhyvannia v Halychyni mizhvoiennoi doby [Peculiarities of political terms in Galicia in the Interwar period]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri*. Drohobych, 226–234 [in Ukrainian].

DICTIONARIES

DIU – Dovidnyk z istorii Ukrainy (A-Ya) [Handbook of the history of Ukraine] / za zah. red. I. Pidkovy, R. Shusta. Vyd. 2, doopr. i dopovn. Kyiv: Heneza, 2001 [in Ukrainian].

LL – Leksykon lvivskyyi: povazhno i na zhart [Lviv's lexicon: seriously and as a joke] / N. Khobzei, K. Simovych, T. Yastremska, T. Dydyk-Meush. Vyd. 2, dopovn. i vypr. Lviv: Instytut ukrainoznavstva imeni I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, 2012 [in Ukrainian].

SUM – Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. [Dictionary of the Ukrainian Language]. Kyiv: Naukova dumka, 1970–1980 [in Ukrainian].